

Jaarverslag PAN Netherlands

2023

Mei 2024

INHOUD

1	INLEIDING	3
	VISIE	3
	MISSIE.....	3
	ORGANISATIE EN VERGADERSTRUCTUUR	3
2	ACTIVITEITEN PAN-NL IN 2023	4
2.1	ORGANISATORISCH.....	4
2.2	WEBSITE/INHOUDELIJKE BIJDAGEN	4
2.3	EUROPESE ONDERZOEK - CAMPAGNES.....	4
2.4	ONDERZOEK PAN-NL	4
	WAT LAAT HET ONDERZOEK ZIEN?	5
3	POLITIEKE ACTIVITEITEN.....	6
3.1	LOBBY TUINBRANCHE EN RETAILERS	6
	SIERTEELT - MPS.....	6
	BRANDBRIEF: DRIEPUNTENPLAN VOOR OMSLAG IN DE SIERTEELT	6
	BELEID GEMEENTELIJK GROENBEHEER	6
3.2	LOBBY NATIONAAL EN EUROPEES BELEID	6
3.3	JURIDISCHE PROCEDURES	7
4	COMMUNICATIE/ SOCIAL MEDIA.....	8
	NIEUWSBRIEF	8
	DAGBLADEN EN MAGAZINES.....	8
	SOCIAL MEDIA.....	8
5	IMPACT EN DOELBEREIK JAAR 2023	10
	BEWUSTMAKING	10
	JURIDISCH PROCEDURES	10
	NETWERKEN EN ZICHTBAARHEID.....	11
6	PLANNING	11
	CAMPAGNE RETAILERS, TELERS EN CONSUMENTEN	11
	IMPLEMENTATIE PROJECTEN- BEWUSTWORDING CONSUMENTEN EN JONGEREN	11
	DIVERSEN.....	12
	FINANCIËN 2023 – 2024	13

JAARVERSLAG 2023

Dit jaarverslag bevat het inhoudelijke verslag van de activiteiten die we in 2023 hebben uitgevoerd en de planning voor 2024. Tevens bevat het verslag informatie over onze organisatie en de financiële inkomsten en uitgaven van 2023 en planning voor 2024.

1 Inleiding

Pesticide Action Network Netherlands (hierna PAN-NL) is opgericht omdat in de Europese Unie Nederland één van de grootste gebruikers van bestrijdingsmiddelen per hectare is, het milieu met deze middelen vervuild is, het slecht gaat met de biodiversiteit, vele burgers zich zorgen maken over residuen in het voedsel of overlast ondervinden van bestrijdingsmiddelen uit naburige akkers en in Nederland weinig organisaties aandacht aan het thema bestrijdingsmiddelen besteden.

Op 24 april 2020 is PAN-NL als Stichting bij de KvK geregistreerd onder het nummer 7908627 en zijn de statuten ondertekend.

PAN-NL heeft ANBI status; ANBI/RSIN nummer 8611 93 581.

PAN-NL is lid van het Pesticide Action Network Europe.

Visie

De visie van PAN-NL is een samenleving met een intacte biodiversiteit en een gezond leefmilieu voor iedereen, waarbij, met in achtneming van het voorzorgsprincipe, de toelating en het gebruik van schadelijke bestrijdingsmiddelen zowel in de agrarische, publieke als in de particuliere sector mondiaal aan banden gelegd wordt.

Missie

Om de visie te realiseren, is het de missie van PAN-NL de toepassing en de verspreiding van schadelijke bestrijdingsmiddelen en andere schadelijke producten uit de chemische industrie te verminderen en te elimineren. Maatschappelijke organisaties, burgers en politiek worden bewust gemaakt van de effecten van schadelijke bestrijdingsmiddelen en worden over alternatieven geïnformeerd. Samenwerking, onderzoek, verspreiding van informatie en lobbyen op Europese, nationale-, regionale-, lokale- of mondiale fora zijn inherent aan het bereiken van onze visie.

Organisatie en vergaderstructuur

PAN-NL heeft een voltallig onbezoldigd bestuur en een aantal actieve vrijwilligers:

Voorzitter: Margriet Mantingh

Secretaris: Hans Muilerman

Penningmeester: Maarten Visschers

Algemeen bestuursleden: Piet van IJendoorn en Annemarie Hekkers

Actieve vrijwilligers: Margreet Hermsen, Rolf van Ahrendonk, Rob Gort

Daarnaast zijn er nog personen die PAN-NL ondersteunen bij het managen van de website en ons daar waar nodig adviseren en een campaigner.

Alle twee weken vindt een intern onlineoverleg van bestuursleden en bij interesse vrijwilligers plaats.

E-mail: pan.netherlands@gmail.com

Website: <https://www.pan-netherlands.org>

X: [@PanNederland](https://twitter.com/PanNederland)

Facebook: [@PAN Nederland](https://www.facebook.com/PAN.Nederland)

Instagram: [PAN Nederland](https://www.instagram.com/PAN.Nederland)

[LinkedIn](https://www.linkedin.com/company/PAN-Netherlands)

2 Activiteiten PAN-NL in 2023

2023 was voor PAN-NL een jaar met vele gezichten, met vele activiteiten, met successen in het creëren van een hoger bewustzijn in de samenleving over de risico's van het gebruik van bestrijdingsmiddelen, maar ook met teleurstellingen over politieke beslissingen, zoals de hernieuwde toelating van glyfosaat. In haar bijna vierjarig bestaan kan PAN-NL trots zijn op de acties die we gevoerd hebben en waar we nu staan. Ook door onze intensievere samenwerking met PAN Europe staan wij sterker en wordt PAN-NL in de media en in de social media waargenomen.

2.1 Organisatorisch

In 2023 heeft PAN-NL nog dezelfde bezetting van het bestuur als in 2022. Door een donatie van de Fred Foundation heeft PAN-NL sinds augustus een campaigner die via de social media de consumenten over de negatieve effecten van bestrijdingsmiddelen op gezondheid en biodiversiteit informeert en tevens alternatieven voorstelt. In 2023 werkte de campaigner 4 uren/week voor PAN-NL. De social media tools zijn uitgebreid.

2.2 Website/Inhoudelijke bijdragen

In 2023 zijn 50 bijdragen op de website geplaatst; o.a. berichtgeving over ingediende bezwaarschriften bij het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb), 9 bijdragen over eigen onderzoeken betreffende de aanwezigheid van residuen in groente en fruit, tuinplanten en publieke parken. PAN-NL heeft op haar website 15 brieven gepubliceerd, die aan Nederlandse ministeries, de betreffende Vaste commissies, de Europese commissaris en aan het Ctgb zijn verstuurd.

Berichten over de uitgevoerde activiteiten staan op de website: <https://www.pan-netherlands.org/nieuws/> en naar categorie geordend in het [archief](#).

2.3 Europese onderzoek - campagnes

De Europese acties zijn in samenwerking met andere Europese organisaties uitgevoerd. De samenwerking bestaat uit actieve deelname aan onderzoeken en/of het verspreiden van publicaties onder Nederlandse journalisten en in de social media, en het communiceren van de resultaten met nationale en Europese beleidsmakers. In de volgende twee onderzoeken naar bestrijdingsmiddelen in oppervlaktewater en regenwater heeft PAN-NL actief deelgenomen.

Glyfosaat bedreigt Europese wateren

In een [onderzoek](#) van PAN Europe en de Europese Groenen zijn glyfosaat en zijn metaboliet AMPA aangetroffen in oppervlaktewateren in 11 van de 12 Europese landen. Van Polen tot Portugal, van België tot Bulgarije, zijn onze wateren vervuild door dit herbicide. Ook in Nederland wordt glyfosaat en AMPA in het oppervlaktewater aangetroffen.

Het regent pesticiden uit kassen

De EU maakt uitzonderingen voor het gebruik van zeer giftige pesticiden in kassen. Middelen die in open teelten verboden zijn, mogen vaak wel in kassen gebruikt worden. De regelgevers van de EU gaan er daarbij vanuit dat dit gesloten systemen zijn, waarbij pesticiden niet in het milieu terechtkomen. I.s.m. onder andere PAN-NL zijn in 2023 in vier landen oppervlakte- en regenwatermonsters nabij kassen verzameld. [De resultaten](#) zijn alarmerend: 62 verschillende residuen van pesticiden werden aangetroffen. Deze residuen overschreden vaak vele malen de EU-waternorm. In één enkel regenwatermonster uit Nederland is een cocktail van tot 35 residuen van bestrijdingsmiddelen gevonden.

2.4 Onderzoek PAN-NL

In 2023 heeft PAN-NL vier onderzoeken naar resten van pesticiden in verschillende matrixen uitgevoerd. De monsters zijn allemaal in een gecertificeerd laboratorium onderzocht.

Diergeneesmiddelen & pesticiden in parken

Parken zijn ernstig vervuild met middelen tegen vlooien & teken voor huisdieren en met bestrijdingsmiddelen uit de landbouw. In samenwerking met Buijs Agro-Services heeft PAN-NL 15 openbare parken onderzocht op diergeneesmiddelen tegen vlooien en teken en op bestrijdingsmiddelen. Download het [onderzoeksrapport](#) "Belasting van openbare parken met bestrijdingsmiddelen en diergeneesmiddelen – Heeft de insectenfauna nog kansen in openbare parken?" Het onderzoek is tevens gepubliceerd door Het [netwerk van milieuprofessionals](#) (VVM) in haar Tijdschrift Milieu, September 2023, jaargang 29, nummer 4.

Verboden pesticiden en hoge gehalten in zomerbloembollen en-knollen

In [12 monsters](#) van zomerbloembollen en -knollen, zoals lelies en Liatris trof PAN-NL zeer hoge gehalten, vele verschillende bestrijdingsmiddelen en verboden middelen aan. PAN-NL heeft bij de NVWA een verzoek om onderzoek en handhaving ingediend. PAN-NL pleit voor wettelijke normen voor een maximaal toelaatbare gehalte en aantal residuen voor sierteelt producten en adviseert de consument geen gangbare bloembollen of -knollen in de tuin te planten.

Pesticiden in tuinplanten – het moet en kan anders

In 2023 vond PAN-NL in de [15 onderzochte planten](#) gemiddeld 6,0 verschillende stoffen met een gemiddeld gehalte van 8,1 milligram per kilogram vers gewicht (mg/kg). Meer dan de helft (58%) van de 36 gevonden stoffen zijn gevaarlijk voor mens en/of milieu. In de 15 onderzochte planten zijn 3 stoffen gevonden die voor de teelt van de betreffende planten geen toelating hebben en 5 Kandidaten voor Vervanging (KvV).

Appels met pesticiden – gezond voor mens en milieu?

In september heeft PAN-NL in een steekproef bij verschillende verkooppunten verschillende soorten appels onderzocht op resten van bestrijdingsmiddelen. Uit het [onderzoek](#) bleek dat alle Nederlandse gangbare appels besmet waren met resten van de meest gevaarlijke pesticiden. Er werden geen residuen gevonden op biologische appels. Van de 30 onderzochte gangbare monsters voldoen 28 niet aan de norm voor baby en peutervoeding.

Wat laat het onderzoek zien?

- In alle monsters van regenwater, paardenbloemen, bloembollen tot appels, worden cocktails van pesticiden gevonden.
- In tegenstelling tot de wetgever, die ervan uitgaat dat kassen een gesloten systemen zijn waaruit geen emissie van pesticiden naar het milieu optreedt, zijn er lekkages van pesticiden vanuit de glastuinbouw naar het milieu
- De toepassing van synthetische middelen ter bestrijding van vlooien en teken bij huisdieren en de emissie van landbouwgif is een bedreiging voor een goede voortplanting en ontwikkeling van insecten in o.a. parken.
- PAN-NL concludeert ook dat tuinplanten dermate met insecticiden en ander middelen zijn besmet, dat ze een risico zijn voor de voortplanting van insecten.
- Voor tuinplanten en andere sierteelt producten zijn geen wettelijke normen voor de limiet van residuen.
- De tuinbranche en fruitteelaars zijn gevoelig voor onze metingen en zijn met telers en PAN-NL in gesprek.
- Het delen van de onderzoeksresultaten met een breed publiek draagt bij aan de bewustwording van de consument van de gevolgen van het gebruik van synthetische pesticiden en diergeneesmiddelen.

3 Politieke activiteiten

Ook in 2023 heeft PAN-NL al of niet in samenwerking met nationale en Europese maatschappelijke organisaties meerdere brieven aan de overheid gestuurd, waarin we onze bezorgdheid uitten over de aanwezigheid en effecten van bestrijdingsmiddelen in ons leefmilieu. De brieven gingen i.h.a. gepaard met voorstellen om het beleid aan te passen en persberichten. In 2023 was de focus vooral op de hernieuwde toelating van glyfosaat. De volgende opsomming is niet compleet. Voor meer informatie zie het [PAN-NL archief](#) de items lobby Europa en lobby Nederland.

3.1 Lobby tuinbranche en retailers

Certificatieschema On the way to PlanetProof

In 2022 heeft PAN-NL deelgenomen aan twee bijeenkomsten van het Supervisory Committee on the way to PlanetProof om de revisie van het certificeringsschema te bespreken. In 2023 is de uitwisseling van de verschillende visies betreffende het gebruik van bestrijdingsmiddelen voortgezet. PAN-NL ziet dat in het certificatieschema nog veel verbetering noodzakelijk zijn alvorens een duurzaam gebruik van bestrijdingsmiddelen gerealiseerd wordt.

Sierteelt - MPS

Op uitnodiging van MPS heeft PAN-NL aan de werkgroep deelgenomen voor de ontwikkeling van het certificatieschema van MPS-Natural Protected; d.w.z. het herschrijven van de gestelde criteria voor een certificatieschema voor sierteeltproducten die zonder inzet van synthetische bestrijdingsmiddelen en biociden worden geteeld. Januari 2024 heeft MPS het [schema MPS-GreenerGrown](#) met een driesterren systeem geïntroduceerd.

Brandbrief: Driepuntenplan voor omslag in de sierteelt

In samenwerking met kwekerij Bloemrijk en Natuur & Milieu heeft PAN-NL een [brandbrief](#) aan drie Ministeries gestuurd, waarin we aandacht vragen voor de positie van de biologische sierteelt en een driepunten plan voorstellen voor een omslag naar een biologische sierteelt. De brandbrief is door 9 maatschappelijke organisaties en 49 sierteeltorganisaties ondertekend. Januari 2024 heeft [SKAL bekendgemaakt](#) dat kleine landbouwbedrijven die honderd procent biologisch zijn, vanaf 2024 niet voor certificatie en toezicht hoeven te betalen (een voorstel uit ons drie-punten plan).

Beleid gemeentelijk groenbeheer

Vanaf april 2023 stuurde Pesticide Action Network (PAN) Nederland een brief naar alle 334 gemeenten in Nederland waarin de beheerders van de publieke ruimten wordt gevraagd de publieke ruimten zo in te richten met zoveel mogelijk inheemse planten, zodat dieren (insecten) een kans krijgen, en dat er alleen biologische bollen, planten en bomen worden geplant. Ook werd gevraagd om hun ervaringen te delen in ecologisch beheer van de groene ruimte. Maart 2024 worden de resultaten gepubliceerd.

3.2 Lobby nationaal en Europees beleid

Om onze zorgen en adviezen over een aantal actuele thema's aan politici kenbaar te maken, heeft PAN-NL aan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid (LNV), leden van de vaste commissie voor landbouw en aan leden van de Tweede Kamer verschillende brieven gestuurd. De onderstaande lijst is een selectie van alle brieven die PAN-NL heeft verstuurd, waarbij de hernieuwde goedkeuring van glyfosaat een belangrijk thema was

- Het ontbreken van regelgeving voor resten van bestrijdingsmiddelen op tuinplanten en snijbloemen wrekt zich. In een [brief](#) aan Minister Adema van LNV en de vaste commissie voor LNV pleit PAN-NL op 10 februari voor wettelijk residu limieten voor tuinplanten en snijbloemen.
- De overheid beschermt mensen en natuur onvoldoende tegen de schadelijke effecten van bestrijdingsmiddelen. Maatschappelijke organisaties maken zich daar grote zorgen om. 24 april heeft de Tweede Kamer het [manifest bestrijdingsmiddelen](#) met concrete actiepunten en oplossingen ontvangen

- In een [gezamenlijke brief](#) aan minister Adema van LNV stellen op 8 mei PAN-NL en 9 andere organisaties, dat het Ctgb en LNV de bevolking niet tegen de verspreiding van de gevaarlijke azool-resistente schimmel *Aspergillus fumigatus* beschermt.
- 6 juli heeft de Europese Autoriteit voor voedselveiligheid (EFSA) een positief advies gegeven om door te gaan met de verlenging van het gebruik van Europa's meest gebruikte herbicide glyfosaat, ondanks een reeks lacunes in de gegevens en onopgeloste problemen. Nederlandse leden van de [STOP Glyphosate Coalitie](#) o.a. PAN-NL doen een [oproep](#) "Nederland stem tegen de hernieuwde toelating van GLYFOSAAT".
- 21 november kondigen Pesticide Action Network (PAN) Europe en 4 lid-organisaties, waaronder PAN-NL in een [persbericht](#) het plan aan, om de hernieuwde goedkeuring van glyfosaat aan te vechten bij het Europese Hof. 24 januari 2024 hebben de NGO's de Commissie een 'Verzoek tot Interne Herziening' gestuurd, waarin ze de Commissie vragen om de verordening over de hergoedkeuring van glyfosaat in te trekken.

Voor de landelijke verkiezingen heeft PAN-NL de verkiezingsprogramma's van de landelijke politieke partijen op onderwerp bestrijdingsmiddelen, biodiversiteit en stimuleren duurzame vormen van landbouw [geanalyseerd ende resultaten](#) gepubliceerd.

3.3 Juridische procedures

PAN-NL observeert de activiteiten van het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb). Onze interesse gaat vooral uit naar de toelating van de meest giftige pesticiden zoals de Kandidaten voor Vervanging (KvV). De procedure is dat PAN-NL een bezwaarschrift tegen de toelating van een bepaald middel bij het Ctgb indient, waarop het Ctgb na een aantal maanden regeert, d.w.z. het bezwaar afwijst. Daarop dient PAN-NL meestal een Beroepsschrift in bij het College van Beroep voor het beroepsleven (CBb). Indien het CBb geen oordeel kan vellen/ of twijfelt, dan gaat de zaak naar het hoger gerechtshof. De hele procedure kan een aantal jaren duren. Voor alle juridische acties zie het item "Bezwaarschriften" in het [PAN-NL archief](#).

- 20 januari 2023 heeft PAN-NL, namens de Parkinson Vereniging en Tegengif een Beroepsschrift tegen de beslissing van het Ctgb bij het College voor Beroep van het Bedrijfsleven (CBb) ingediend. Het beroepsschrift betreft de verlenging van 9 glyfosaat-houdende middelen, waartegen 23 februari 2022 een bezwaarschrift is ingediend.
- 9 maart 2023: PAN-NL en de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland eisen van het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) de toelating van gevaarlijke stoffen te beëindigen. [Het intrekingsverzoek betreft](#) alle gewasbeschermingsmiddelen op basis van de werkzame stoffen cypermethrin, abamectine en esfenvaleraat.
- 6 april 2023: PAN-NL heeft bij het College van Beroep voor het Bedrijfsleven (CBb) [Beroep ingesteld](#) tegen het besluit van het Ctgb om de ingediende bezwaren van PAN-NL tegen de toelating van het middel BELEM 0.8MG met de werkzame stof cypermethrin (KvV) af te wijzen. Het Ctgb heeft in hun [verweerschrift](#) op 9 juni 2023 alle beroepsgronden zijn afgewezen. Een datum voor de zitting moet nog worden vastgelegd.
- 19 juli 2023 heeft PAN-NL [een beroepsschrift](#) bij het CBb ingediend tegen het Ctgb besluit op bezwaar van 3 juli 2023 ten aanzien van de toelating van het gewasbeschermingsmiddel Bromuconazole 30EC. Bromuconazole is een KvV die vervangen dient te worden door een minder giftige stof of techniek. Een datum voor de zitting moet nog worden vastgelegd.
- De advocaat-Generaal van het [Europese Hof Luxemburg concludeert](#): Toelating pesticiden door het Nederlandse Ctgb deugt niet. Er moet rekening worden gehouden met alle recente wetenschap, ongeacht de bron. De achterliggende zaken zijn door PAN Europe ingediend.
- PAN-NL verleende aan het beroep, volgend op het kort geding tegen de lelieteler in [Boterveen](#), alsmede de zaak [Witterte](#) inhoudelijke ondersteuning voor de evaluatie van mogelijke toxicologische effecten van de door de lelietelers toegepaste middelen.
- Pesticide Action Network (PAN) Europe en 4 lid-organisaties, waaronder PAN-NL, zijn van plan om de hernieuwde goedkeuring van glyfosaat [aan te vechten bij het Europese Hof](#).

4 Communicatie/ social media

Nieuwsbrief

PAN NL verstuurt per [kwartaal een nieuwsbrief](#) aan haar achterban met de meest recente berichten over bestrijdingsmiddelen en eigen activiteiten. In 2023 was er een toename van 22% van personen die zich voor de Nieuwsbrief aanmeldde. Zie tabel 1.

Dagbladen en Magazines

In 2023 werd PAN-NL regelmatig in de media genoemd. Vooral de onderzoeken van PAN-NL naar residuen in paardenbloemen in openbare parken, in tuinplanten en zomerbollen- en knollen, en in appels kregen in de dagbladen en magazines veel aandacht

Selectie van media berichten

[PAN-NL: Ctgb en LNV belonen gebrek aan medewerking agrarische sector](#)

[Veel gif in Nederlands water; Het College toelating gewasbeschermingsmiddelen negeert Kaderrichtlijn Water, waardoor ons water veel te veel gifstoffen bevat](#)

[Op paardenbloemen uit vijftien openbare parken in Nederland zitten restanten van anti-vlooienmiddelen en gewasbeschermingsmiddelen, zo blijkt uit een onderzoek.](#)

[PAN-NL: Parken zijn ernstig vervuild met middelen tegen vlooien en teken voor huisdieren en met bestrijdingsmiddelen uit de landbouw](#)

[Onderzoek: parken vervuild met stoffen uit anti-vlooienmiddelen](#)

[Honden lijken insectensterfte in de stad te veroorzaken](#)

['Fipronil in paardenbloemen in Arnhem', onderzoekers bezorgd](#)

['Diergeneesmiddelen vormen risico voor biodiversiteit'](#)

[Het vlooien gif voor kat en hond dringt door in het haar van het baasje](#)

[Pesticiden op perkplanten in tuincentra slecht voor natuur en biodiversiteit](#)

[PAN Nederland vindt residu van niet-toegelaten middelen in tuinplanten](#)

[Verboden pesticiden waaronder fipronil in tuinplanten](#)

[Restanten van niet-toegelaten middelen in tuinplanten aangetroffen](#)

[Verboden pesticiden aangetroffen in NL en BE sierteelt](#)

[PAN-NL: Leliebollen en andere zomerbollen vol met verboden pesticiden en hoge concentraties](#)

[Leliebollen en andere zomerbollen vol met verboden pesticiden en hoge concentraties](#)

[Actiegroep PAN vindt glyfosaat overal en vraagt om maatregelen](#)

[Het regent pesticiden uit kassen](#)

[Het 'regent' pesticiden uit kassen in het oppervlaktewater: 'Het zijn geen gesloten systemen'](#)

["Gesloten kassen lekken nog steeds"](#)

[Onderzoek PAN naar emissie kassen toont grote verschillen binnen EU](#)

[Steekproef van PAN-NL: appels voldoen niet aan norm voor baby en peutervoeding](#)

[PAN verklaart appels onveilig voor baby's en peuters](#)

[Pesticide Action Network NL onderzocht appels in supermarkten en lokale markten](#)

[Organisaties willen omstreden glyfosaatbesluit aanvechten bij rechter](#)

[Actiegroep begint rechtszaak over toelating glyfosaat](#)

Social media

Dankzij de donatie van de Fred Foundation was PAN-NL in de gelegenheid een professionele campaigner vanaf augustus 2023 voor een aantal uren per week te financieren. Door een betere aanpak van het plaatsen van berichten heeft PAN-NL een flinke toename van volgers en van gelezen en reposted berichten geboekt.

Tabel 1. Overzicht ontwikkeling communicatie /social media van aantal Nieuwsbrief abonnees en volgers in de social media

	31 december 2022	31 december 2023	Toename
PAN-NL Nieuwsbrief abonnees	760	920	22%
PAN-NL Website bezoekers (gemiddelde /dag)	151	192	27%
Twitter/X (volgers)	700	1144	63%
Facebook (volgers)	2950	3097	5%
Instagram (volgers)	610	788	29%
LinkedIn (sinds oktober 2023) (volgers)	0	664	

Door het sinds september toegepaste programma voor de social media kunnen wij nu beter de ontwikkelingen van het aantal volgers en de best bekeken bijdragen volgen: Het totaal aantal volgers steeg in de periode september – december 2023 van 4613 naar 5693. Een toename van 1080 (23%) en hadden een bereik van ongeveer een kwart miljoen personen.

De top tweets in de periode september-december 2023

Top tweets

- Tweet 1:** Image of a baby. Text: "93% van de appels voldoen niet aan baby-peutervoeding norm. In sept onderzocht...". Impressions: **57472**.
- Tweet 2:** Image of a bottle of liquid. Text: "Wist je dat Glyphosaat overal teruggevonden wordt? In de bodem, in de lucht, in...". Impressions: **16307**.
- Tweet 3:** Image of a field. Text: "Bayer heeft nagelaten om onthullende studies over de kankerverwekkende en...". Impressions: **13280**.

De top bijdragen LinkedIn in de periode september-december 2023

Top posts

- Post 1:** Image of apples. Text: "PAN onderzocht appels in verschillende supermarkten en steden. Het hoogste...". Impressions: **25272**.
- Post 2:** Image of a baby. Text: "93% van de appels voldoen niet aan de norm voor baby en peutervoeding. In de...". Impressions: **6039**.
- Post 3:** Image of a greenhouse. Text: "Het regent pesticiden uit kassen: Monsters van regen- en oppervlaktewater...". Impressions: **4923**.

5 Impact en doelbereik jaar 2023

PAN-NL heeft als doel het bewustzijn van het publiek over de negatieve effecten van pesticiden in het milieu te verhogen, en indirect daarmee veranderingen in de politiek en het bedrijfsleven te realiseren. Wij denken dat we op deze drie lijnen al een flinke impact hebben gehad, maar we willen meer. Onze waardering en ondersteuning door het publiek en achterban uit zich in een mooie plaats (de 15e plaats) in de [ranglijst Duurzame 100](#).

Bewustmaking

Persberichten van PAN-NL over o.a. residuen paardenbloemen in parken, in tuinplanten en bloembollen en water zijn minstens 25 keer in Nederlandse dagbladen en magazines verschenen. Voor de media en de socials zijn publicaties van eigen onderzoek het meest interessant. Wij ervaren echter, dat de grote dagbladen minder interesse in analysesresultaten van fruit en sierteeltproducten hebben, maar in de social media de interesse toeneemt.

Afhankelijk van het medium is in 2023 het aantal volgers van 5% (Facebook) tot 63% (X) toegenomen. Via dagbladen, magazines en social media hebben we in 2023 meer dan anderhalf miljoen burgers bereikt.

Binnen de tuinbranche is men zich meer bewust dat de sierteelt sector niet door kan gaan met het telen van planten die voor insecten en dus voor de biodiversiteit een desaster zijn. Er is bij MPS (Milieu Project Sierteelt) een eerste stap gemaakt om burgers gifvrije sierplanten aan te bieden; De directeur van Intratuin heeft in een [uitzending van Human](#) gezegd dat in 2030 Intratuin 70% van de planten gifvrij moeten zijn.

Veel tijd en energie is besteed aan het certificeringsschema on the Way to PlanetProof, dat m.i.v. 2024 is aangepast. Er zijn kleine verbeteringen, maar PAN-NL is ontevreden over de geboekte resultaten en het nu gehanteerde schema.

Juridisch procedures

Ook in 2023 is er veel tijd besteed aan de bezwaarschriften en intrekkingverzoeken die door PAN-NL zelfstandig of in samenwerking met andere NGO's bij het Ctgb zijn ingediend, en de daaruit volgende beroepsschriften. De procedures verlopen uitermate langzaam en uitkomsten/successen laten lang op zich wachten. Voor de indiening van deze zaken wordt PAN-NL door een gepensioneerde jurist (op vrijwillige basis) ondersteund.

De twee zaken aangespannen door PAN Europe, betreffende de werkzame stof [Sulfoxaflor](#) (Closer) en [Difenoconazool en fludioxonil](#) (Dagonis en Pitcher) is een belangrijke overwinning. De conclusie van de advocaat-generaal van het Europese Hof is, dat bij de toelatingsprocedure van een bestrijdingsmiddel de meest recente wetenschappelijke en technische kennis in aanmerking moet worden genomen.

Momenteel wordt onafhankelijke wetenschap door het Ctgb buiten beschouwing gelaten, worden verouderde richtlijnen gehanteerd (niet alleen voor bijen, ook voor insecten) en wordt er de andere kant op gekeken bij het monitoren van data en opkomende ziekten bij mensen die verband houden met pesticiden, zoals hormoonontregeling of de Ziekte van Parkinson.

De procedure in Boterveen heeft vruchten afgeworpen. Het bewustzijn van beleidsmakers en burgers over de onacceptabel blootstelling van omwonenden is aangescherpt. Bij de toepassing van bestrijdingsmiddelen moet het voorzorgsprincipe worden toegepast. Door het beoordelen van mogelijke effecten van in de lelieteelt toegepaste middelen heeft PAN-NL deze zaak een relatief kleine, maar geen onbelangrijke rol gespeeld.

Dankzij de intensieve internationale samenwerking van PAN Europe met partner organisaties, waaronder PAN-NL is het plan ontstaan om tegen de hernieuwde goedkeuring van het meest gebruikte en omstreden herbicide glyfosaat een rechtszaak aan te spannen. Januari 2024 is met de indiening van de zogenaamde Request of internal Review bij de Europese Commissie de eerste stap gezet. De hernieuwde goedkeuring van glyfosaat zorgde bij vele burgers voor veel verontwaardiging en bezorgdheid, wat zich ook uitte in vele donaties om de kosten van de juridische procedure te dekken.

Netwerken en zichtbaarheid

In 2023 zijn er 20 organisaties aan de visie en doelstellingen van PAN Nederland gecommiteerd, en zijn in de website van PAN Nederland aangegeven.

Door deze samenwerking, de zichtbaarheid op social is het netwerk en de bekendheidsgraad van PAN-NL versterkt. Dit komt tot uiting door aanvragen van bezorgde burgers/onze achterban, het gezamenlijk ondertekenen van brieven of gesprekken voeren met bijv. het Ctgb, NVWA, Ctgb en politici. De expertise wordt van PAN-NL wordt gevraagd bij de voorbereiding van rechtszaken tegen het intensief gebruik van pesticiden nabij woongebieden en scholen door lelietelers. PAN-NL is actief bij de [Robin Food Coalition](#) en bij [Questionmark](#), waarbij in samenwerking met de hele keten een strategie ontwikkeld wordt om het aanbod en omzet van bio producten in supermarkten verhogen. PAN-NL is actief betrokken bij het [Groenboerenplan](#).

Internationaal heeft PAN Nederland meer zichtbaarheid gekregen door de samenwerking met PAN Europe, de deelname aan bijvoorbeeld onderzoeksprojecten, aan activiteiten voor een betere wetgeving betr. reductie van pesticiden gebruik (SUD) of deelname aan de [STOP Glyphosate Coalitie](#).

6 Planning

Campagne retailers, telers en consumenten

In 2024 wil PAN-NL met behulp van experts campagne voeren die retailers en telers aanzetten om producten aan te bieden die echt duurzaam geproduceerd en voor mens en natuur veilig zijn. De focus zal vooral op de tuinbranche en supermarktketens gericht zijn.

Als onderdeel van de campagnes zal ook de consument aangesproken worden over de risico's van pesticiden voor mens en natuur en handelingsperspectieven aangeboden worden. O.a. door onderzoek naar residuen in fruit, sierplanten of andere producten zullen wij het bewustzijn van de consumenten en retailers van de aanwezigheid van ongewenste pesticiden residuen aanscherpen.

Kooppids: In het kader van deze doelstelling heeft PAN-NL het plan in 2024 een kooppids te ontwikkelen waarmee consumenten in één oogopslag kunnen zien hoe groot de kans is dat hun groente en fruit vervuild is met bestrijdingsmiddelen en welke supermarkt de minst besmette producten aanbiedt. De financiering van de kooppids moet nog worden afgerond.

Implementatie projecten- bewustwording consumenten en jongeren

In 2023/2024 heeft PAN-NL financiële ondersteuning van de [Fred Foundation](#), van [WECF](#) (Women Engage for a Common Future) en andere donateurs gekregen om het bewustzijn van de effecten van pesticiden bij burgers, inclusief jongeren, te verhogen.

Fred Foundation

De financiële bijdrage van de Fred Foundation is geormerkt voor een campagne "Zonder pesticiden groeien" met de overkoepelende doelstelling "Reductie van het gebruik van bestrijdingsmiddelen" en de subdoelstellingen:

- Consumenten zijn zich bewust over de aanwezigheid van bestrijdingsmiddelen in voedsel en de risico's.
- Consument hebben een handelingsperspectief om de blootstelling aan bestrijdingsmiddelen te minimaliseren.
- Beleidsmakers en retailers acteren op de wensen van de consument en passen het beleid aan.

Het tijdsbestek van financiële bijdrage van Fred Foundation is van 15 mei 2023 tot 15 mei 2024.

WECF

WECF heeft als onderdeel van twee overkoepelende project twee "sub-grants" aan PAN-NL toegekend:

1) Het door WECF medegefinancierde project "Pesticide campaign for and by young people" zal zich richten op bewustmaking van de effecten van pesticiden op mens en natuur en zich vooral richten op jongeren van educatieve instellingen. Het project valt onder het overkoepelend project van WECF "EU Ecofeminist Movement Building". Het project heeft een tijdframe van januari 2024 tot 15 december 2024.

2) In het kader van het Europese project EC DEAR ClimAct/Spark A Change heeft PAN-NL eveneens van WECF financiële ondersteuning gekregen voor het project “Jongeren en pesticiden - Wat weten ze en wat vinden ze van het gebruik van pesticiden?”. Het doel van dit project is om vier korte filmpjes voor educatieve doeleinden te produceren, die een motivatie en basis voor discussies zijn. Dit project heeft een tijdframe van februari tot eind juni 2024.

Diversen

PAN-NL zal verder al of niet in samenwerking met partnerorganisaties bezwaarschriften tegen de toelating van de meest giftige pesticiden blijven indienen en brieven aan politici schrijven.

PAN-NL zal het beleid bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid vervolgen en de samenwerking met politici versterken.

PAN-NL zal ook de komende jaren het netwerk uitbreiden en met nationale en internationale NGO's samenwerken.

Onze doelstelling is om de komende twee jaren mens en natuur tegen de blootstelling van pesticiden beter te beschermen, de zichtbaarheid van PAN-NL een booster te geven en de actieve werving van donateurs en vaste donateurs voortzetten.

Financiën 2023 – 2024

In 2023 is de bekendheid van PAN-NL substantieel toegenomen en wordt ook financieel d.m.v. donaties door een breder publiek ondersteund. Daarnaast heeft PAN-NL voor de realisatie van de doelstellingen in 2023 financiële ondersteuning van onafhankelijke organisaties mogen ontvangen. Toch zullen we voor de uitvoering van alle plannen ook in 2024 en daarna op verdere donaties aangewezen zijn.

Op 31 december 2023 is het eigen vermogen van PAN-NL €71.342. Dit vermogen omvat in totaal € 38.000 geormerkt voor de financiering van in 2024 uit te voeren of af te ronden projecten, die in 2023 door particuliere donaties en door een filantropische organisatie en een aantal stichtingen zoals de Fred Foundation en WECF zijn mede gefinancierd. De als ware nog vrij te besteden en niet geormerkte middelen bedroeg per eind 2023 dus €33.342

Voor de realisatie van de Consumenten Koopgids in 2024 is het geschatte benodigde bedrag €40.000. De financiering van dit project is nog niet rond. Een deel van ons eigen vermogen zullen we in de Koopgids investeren. Ten behoeve van de voorgenomen groei in activiteiten en ten behoeve continuïteit zullen andere, extra fondsen aangezocht worden, naast de al bestaande.

VERLIES EN WINSTREKENING			
	Begroting 2023	Gerealiseerd 2023	Gepland 2024
OPBRENGSTEN	Euro	Euro	Euro
Donaties algemeen individuen	10000	21789	20000
Donatie Filantropische instelling(en)		15000	10000
Projectgebonden bijdrage van organisatie 1	10000	15000	15000
Projectgebonden bijdrage van organisatie 2	7500	9000	5000
Projectgebonden bijdrage van organisatie 3	1000	5000	5000
Projectgebonden bijdrage van organisatie 4		4500	3000
Projectgebonden bijdrage van organisatie 5			15000
Bijdragen NGOs Griffiekosten		302	300
TOTAAL	11000	70591	73300
	Gepland 2023	Gerealiseerd 2023	Gepland 2024
KOSTEN	Euro	Euro	Euro
TriodosBank rekening courant, pasbijdrage	200	183	200
Analyse, laboratoria	4.000	8.614	8.000
Bemonstering, transport en porto	300	836	800
Onderzoek en rapportage externe experts	2.000	1.815	1.000
Inhuur Campaigner (Fred foundation/WECF project)		5.100	22.500
Bijdrage voor PAN Europe Project Greenhouses		2.000	
Bijdrage voor PAN Europe - Glyfosaat zaak			8.000
Implementatie WECF-project 2 (4 filmpjes/discussies)			2.000
Consumenten Koopgids G&F (data-analyses, webdesigner, media)			40.000
Onderhoud website PAN, internet, social media	800	689	800
Communicatie, training	1.000	218	300
Griffie en proceskosten	2.500	1.095	1.000
Retour foutieve boeking		1.000	
Diversen	200		800
TOTAAL		21.550	85.400
Resultaat 2023 en verwacht resultaat 2024	11.000	49.041	-12.100
Eigen vermogen per 31-12-2022		22.301	

Balans: staat van bezittingen en schulden per 31-12-2023			
Debitzijde activa	Euro	Creditzijde passiva	Euro
Vlottende activa		Eigen vermogen	66.342
Vorderingen		Totaal eigen vermogen	66.342
Overlopende activa		Waarvan bestemd voor te maken, toegezegde projectkosten in 2024	38.000
Liquide middelen	71.342	Kort vreemd vermogen	5000
		Overlopende passiva	
		Totaal kort vermogen	5000
Balans totaal	71.342	Balans totaal	71.342

De euro aan kort vreemd vermogen betreft een in 2023 ontvangen donatie, die nog verantwoord moet worden en waarvan is aangegeven door de donateur, dat het bedrag teruggevorderd kan worden mocht het project Consumenten Koopgids niet gerealiseerd worden.